

<https://doi.org/10.37919/0201-419X.2021.95.2>

УДК 811.161.2'233:821.161.2'05.08Кримський

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО

ДАНИЛЮК

Ніна Олексіївна,

доктор філологічних наук, професор,
кафедра української мови,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
проспект Волі, 13, м. Луцьк, Україна;
e-mail: nina_daniljuk@ukr.net;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7373-2902>

Nina

DANYLYUK,

Doctor of Philology, Professor of
the department of the Ukrainian
language,
Lesya Ukrainka Volyn National
University,
13 Volia Av, Lutsk, Ukraine;
e-mail: nina_daniljuk@ukr.net;

РОГАЧ

Оксана Олексіївна,

кандидат філологічних наук, доцент,
кафедра прикладної лінгвістики,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,
проспект Волі, 13, м. Луцьк, Україна,
e-mail: oksanarog@vnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5304-0837>

Oksana

RONACH,

Associate professor of the
Department of Applied
linguistics,
Lesya Ukrainka Volyn National
University,
13 Volia Av, Lutsk, Ukraine;
e-mail: oksanarog@vnu.edu.ua

Статтю присвячено джерелам формування мовної особистості майбутнього видатного вченого, письменника, перекладача, поліглота Агатангела Кримського. Здійснений аналіз комунікативно-географічного та епістолярно-дискурсивного простору засвідчує, що становлення його мовної особистості відбулося в дитячі та юнацькі роки. Зауважено, що її риси визначили походження (генетичні корені, вчительська сім'я, унікальні здібності), багатомовні й багатокультурні місця проживання і навчання (Володимир-Волинський (тепер – Володимир), Звенигородка, Острог, Київ, Москва, Бейрут), гідні наслідування Вчителі (насамперед П. Житецький та В. Міллер), спілкування з видатними сучасниками (І. Франком, Б. Грінченком, О. Огоновським, М. Павликом, Лесею Українкою та ін.).

Ключові слова: Агатангел Кримський, мовна особистість, лінгвоперсона, комунікативно-географічний простір, епістолярно-дискурсивний простір, лінгвоіндивідуалізація.

Агатангел Кримський був багатогранною мовною особистістю, зреалізованою в галузі українського мовознавства, сходознавства, фольклористики, літературознавства, письменництва, перекладу, педагогічної та науково-організаторської діяльності. Феномен академіка з погляду його життєпису привертав увагу багатьох дослідників: О. Бабишкіна, С. Шаховського, І. Ільєнка, Л. Матвєєвої, Н. Полонської-Василенко й ін. Про внесок А. Кримського в розвиток українського мовознавства писали І. Білодід, В. Русанівський, В. Німчук, П. Тимошенко, Й. Дзєнзелівський, Л. Симоненко, А. Москаленко, С. Головащук, І. Матвіяс, К. Тищенко, І. Гнатюк та ін. Досягнення вченого в галузі сходознавства розглядали Ю. Кочубей, В. Рибалкін, О. Огнева, І. Чернікова й ін. Мовностилістичні риси художніх творів А. Кримського з'ясовували Л. Лисиченко, Н. Данилюк, Б. Стельмах, особливості епістолярію – М. Веркалець, А. Гловацький, З. Франко, С. Богдан та ін. Однак поки що не створено цілісного портрета мовної особистості А. Кримського, докладно не встановлено джерела його формування, що й зумовило вибір теми нашої статті.

За словником лінгвістичних термінів, «мовна особистість – поєднання в особі мовця його мовної компетенції, прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного здійснення різнобічної мовної діяльності. Мовна особистість свідомо ставить до своєї мовної практики, несе на собі відбиток суспільно-соціального, територіального середовища, традицій виховання в національній культурі» [Єрмоленко 2001: 93]. Риси мовної особистості вивчає порівняно нова галузь науки лінгвоперсоналогія (Ю. Караулов, В. Карасик, І. Стернін, В. Нерознак, С. Єрмоленко, А. Загнітко, Т. Космеда й ін.). Описуючи лінгвоперсону вченого, спираємося на теорію Ю. Караулова, що виділяв три рівні мовної особистості: 1) вербально-семантичний, 2) лінгвокогнітивний та 3) мотиваційно-комунікативний, на яких виявляються її мовні потенції [Караулов 2010: 11–17]. Для аналізу словникового складу на першому рівні потрібні авторські словники, однак на матеріалі творчості А. Кримського їх поки що не укладено. Другий рівень передбачає моделювання концептуальної картини

світу і засобів її вербалізації в наукових працях, публіцистиці, художніх творах та епістолярію. Нині такі дослідження, джерельною базою яких стали поетичні тексти, лише розпочаті [Данилюк 2015]. На третьому рівні вчені описують діяльнісну комунікацію лінгвоперсони з відповідним прагматикомом. Розгляд комунікативних інтенцій мовця минулих часів, встановлення мовних образів комунікантів уможлиблює епістолярна спадщина. Перші дослідження в цьому руслі епістолярію вже маємо [Богдан 2007; Журавльова 2007; Богдан 2008].

У полі нашої уваги перебуває комунікативно-географічний та епістолярно-дискурсивний простір А. Кримського періоду дитинства і юності, який вважаємо визначальним для лінгвоіндивідуалізації майбутнього філолога і формування його мовної особистості. Агатангел народився 3 (15 за новим стилем) січня 1871 р. у м. Володимирі-Волинському (тепер – Володимир). Про своє походження і зв'язок із мовою регіонів він писав у листі до О. Огоновського від 27.VII.1893: «Родився 1871-го року, 3 січня ст. ст. Швидко батьки мої переїхали в Київщину, та потім мені знов довелося прожити три роки на Волині, вже великим хлопчиком. Таким способом я однаково зріднився як з мовою Київщини, так і з мовою Волині. А з роду я зовсім не українець. <...> Батько мій білорус зроду, росіянин по вихованню; мати полька. Вчився я у школах російських (бо других тут і немає)» [АК, 1: 114]. Відомості про батьків знаходимо і в інших листах, напр.: «Мій батько з білоруського міщанського роду, мати – полька литовська, – я, значця, ані кровинки вкраїнської не маю, тільки що вродився та виріс на Україні» (до І. Франка від 2 (14). XI. 1891) [АК, 1: 38–39]. Отож юнак підкреслював неукраїнське походження, однак свідомо не згадував про свої кримськотатарські корені, на які виразно вказує його прізвище (імовірно, прадідом був мулла з Бахчисараю, що перебрався до Білорусі в XVII ст. після конфлікту з ханом; дід прийняв християнство).

Остаточно не з'ясовано, хто обрав рідкісне ім'я для хлопця – *Агатангел* (*Агафангел*), яке походить із грецької мови: *agathos* – ‘добрий’, *angelos* – ‘вісник’ [Скрипник 1986: 32]. Одним із перших на нього звернув увагу І. Франко. У цитованому листі А. Кримського є приписка: «P. S. Коли не секрет, то скажіть мені: звідкіля Ви знаєте, що я Агафангел?» [АК, 1: 41]. Зазначимо, що мова спілкування в родині Юхима Степановича (батька, вчителя історії та географії) була змішана, про що сказано в

листі до Б. Грінченка від 17.VI.1892: «Навіть у сім'ї я чув змалечку українську мову: мати моя говорить чисто по-українськи, тільки «етимологічною правописсю» (напр., речення «дай собаці їсти» звучить в неї: «дай собаце есті», – значиться тільки з вимовою чужою. В сім'ї й я говорив отакою мовою, але поза сім'єю чисто по-українськи або чисто по-російськи» [АК, 1: 59]. Усі листи до батька, брата Юхима і сестри Марії написані російською мовою з українськими вкрапленнями. Цікавим у цьому плані є лист студента Агатангела з Москви до брата від 27.III.1891: «Дражайший братец!<...> Когда будешь дома и будешь получать от мамы в изобилии всякие капиталы, то не забудь, по выражению Гафиза (в изящном переводе А. Хванько)... *згадать того з друзів, Що десь по безвістях блукає*, т.е. напхни обо мне, памятуй, что всякое деяние благо и всяк дар совершенен» [АК, 1: 25]. Цей лист закінчується трьома уривками з перекладів Гафіза українською мовою з риторичним запитанням: «Правда, хорошие стихи?» і презентує іронічно-розмовну манеру висловлювання юнака. У листах він нерідко називав сестру *Марусею*, напр.: «Письмо твое и *Маруси* пришло для меня совершенно неожиданно» (до брата Юхима від 4.XI. 1891) [АК, 2: 26]. Зазвичай звертаючись до сестри *Дорогая Маша*, в листі з Бейрута від 27.IV.1898 він писав: «Дорогая *Маруся!* <...> Целую тебя и Борю. Симе, когда приедет, поклон <...>. Твой Ф.» [АК, 2: 36] (ідеться про племінника Бориса і брата Юхима; скорочення *Ф.* – *Фаня, Фанько*, звідси, напевне, один із псевдонімів письменника – *А. Хванько*).

Принагідно звернемо увагу й на тогочасну мовно-етнічну специфіку міст, у яких у дитячі роки мешкав А. Кримський. За свідченнями О. Цинкаловського, до 1831 р. у м. Володимирі-Волинському панувала польська мова, але після поразки польського повстання з червня 1832 р. царський уряд почав активно запроваджувати російську мову. За переписом 1861 р. тут проживало 8636 мешканців (1778 українців, 723 поляки, 6122 євреї), були 1 державна чоловіча гімназія, 1 жіноча приватна гімназія, 1 міська школа, 1 початкова школа, 2 церкви, 1 чоловічий монастир, 1 римо-католицький костел, 1 синагога, 6 єврейських молилень [Цинкаловський 2017: 91–92]. Очевидно, перші 3 роки геніальний хлопчик прожив у Володимирі-Волинському (краєзнавці знаходять підписи батька у шкільних документах до 1874 р.), навчився читати в три з половиною роки. Звенигородка на Київщині (зараз Черкащина)

– це повітове місто з 1796 р., де народився Юхим Степанович (1838–1915 рр.); там він побудував будинок за гроші, отримані після видання підручників із географії (1872) і математики (1874), куди й перевіз сім'ю. У кінці XIX ст. тут проживало 13127 мешканців: 5872 – православні, 194 – римо-католики, 6272 – євреї. У місті були чоловіче та жіноче 2-класні училища, бібліотека (створена батьком), друкарня (теж заснована ним), книжкова крамниця [Энциклопедический 1894: 353]. У 5 років батько віддав Агатангела до місцевого училища (1876–1881).

Про свою другу батьківщину вчений підготував книгу «Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного» (1930, видана лише в 2009). Відомо, що з 10-ти років він знову повернувся на Волинь, навчався в чоловічій прогімназії в повітовому м. Острозі Волинської губернії та мешкав у тітки-бібліотекарки (1881–1884). За «Описом міста Острога» (1845) тут проживало 9 415 мешканців, серед них значну частину становила польська шляхта, меншу – українці, але провідні позиції в житті міста займали євреї. У місті діяли 1 монастир, при якому була семінарія, 4 православні церкви, католицький монастир кармелітів і парафіяльний костел, про єврейські релігійні установи відомостей немає [Близняк 2009]. Крім того, тут були чоловіча прогімназія, 2-класна міська школа, 1-класна початкова школа, єврейська школа, 2 друкарні та ін. Велике значення мала можливість користуватися бібліотекою і багато читати. Отож у дитинстві хлопець перебував у багатокультурному соціумі, мешкаючи в невеликих містах, де чув українську, російську, польську мови та ідиш, кількома з них спілкувався, хоч і навчався в російськомовних закладах. Напевне, тоді й були закладені його українськість і багатомовність. У цитованому листі до О. Огоновського він писав: «... виховання не встигло зробити з мене щирого росіянина. А українство вросло в мене органічно без мого відомо» [Кримський 1973, 1: 114]. У наведеному листі до Б. Грінченка підкреслено: «Я родився і виріс на Україні та й українізувався» [АК, 1: 59].

Друга чоловіча гімназія, в якій продовжив навчання Агатангел (1884–1885), – це середній загальноосвітній заклад у Києві, де вчилися діти «різночинців» (на відміну від Першої гімназії, де здобували освіту діти дворян). Після її закінчення юнак вступив за конкурсом до приватної Колегії Павла Галагана (1885–1889). За програмою вона дорівнювала 4 старшим

класам класичної гімназії, розрахована на 70 учнів (30 стипендіатів і 40 платників), які проживали в інтернаті. Науково-методичне забезпечення закладу здійснював Київський університет Святого Володимира, тут була багата бібліотека. Колегію вважали одним із найкращих приватних навчальних закладів Києва (за Кримським, – закрита школа «з трохи українським духом»). Про навчання в установі Агатангел писав у цитованому листі до І. Франка: «Скінчив я гімназійний курс у колегії Галагана, де був стипендіатом (бо я скрізь був першим учеником) <...> Мабуть, у ніякій гімназії так яскраво, так різко не визначається різниця суспільних верств, як у цій колегії (вона – інтернат). Я, як і другі стипендіати, дуже рано мусив пізнати, що я «поганого роду», «неблагородний», що в мене кров не така, як у «вищої породи» (с. в дворян та багатирів) <...> З другого боку, нас сильно давив нагніт вихователів, заснований на авторитеті» [АК, 1: 39]. Незважаючи на випробування в цій «великій школі життя», юнак отримав добру освіту, опанував іноземні мови: польську, французьку, англійську, німецьку, грецьку, італійську, турецьку (загалом знав близько 100 мов). Професор П. Житецький пробудив у ньому любов до української мови, літератури, історії. Із улюбленим викладачем Кримський листувався по-українськи все життя, використовуючи звертання *учителю*, напр.: «**Дорогий учителю!** Ви віри не поймете, який я був зворушений та як я зрадів, здобувши звістку про Вашу прихильність до мене та про Вашу пам'ять!» [АК, 1: 159]; «**Дорогий високошановний учителю мій Павле Гнатовичу!** Велике спасибі за Ваш лист» [АК, 1: 366] (про засоби ввічливості в його листах див.: [Журавльова 2007]). Саме в Києві остаточно сформувався українознавчий вектор юнака, про що він писав у листі до Б. Грінченка від 17.VI.1892: «Я зрозумів, що я мусю бути українофілом, – і це я зрозумів цілком свідомо. В цій свідомості була певна частина одвіту на мої мучительні сумніви, і от я жадібно ухопився за українство» [АК, 1: 65].

Значний вплив на формування україномовної особистості Кримського в цей період мало знайомство з українською інтелігенцією та з Лесею Українкою (1887). У статті «Із спогадів щирого друга» він окреслив тодішню ситуацію в Києві після загибелі царя Олександра II і наступ реакції, що заставив українських діячів показати «справжнє обличчя боягузливих українофілів»: «На цьому фоні зовсім по-іншому

виділялися тільки три сім'ї (я маю на думці тільки інтелігенцію). Це – Лисенки, Старицькі і Косачі. В цих сім'ях українською мовою користувалися не тільки в літературному вжитку, а вона проймала все життя» [АК: 502]. Зворушливо описано першу зустріч Агатангела й Лесі в театрі: «Дивлюсь, якась дівчинка: їй було тоді 16 років, але на вигляд можна було дати років 14. <...> Обидва ми дуже зніяковіли, і тільки після нагадування Олени Петрівни подали одне одному руки» [АК: 504]. Їх обох цікавили іноземні мови, об'єднувало прагнення перекласти світових класиків українською мовою. Листування, яке тривало упродовж усього життя, нараховує близько 200 листів (збереглися лише написані Лесею), що засвідчують теплі, дружні стосунки комунікантів (про епістолярні діалоги Лесі Українки й А. Кримського див.: [Богдан 2008]). Агатангелові присвячено драму «В катакомбах», із ним постійно консультовалася письменниця. «Ми були близькими друзями протягом багатьох років до останнього дня життя Лесі Українки, – зазначав автор спогадів. – Вона довіряла мені свої твори раніше, ніж друкувати їх. Я не наважусь назвати іншого письменника, який би з такою відповідальністю ставився до своєї праці, як Леся Українка. <...> Без перебільшення можу сказати, що Леся Українка була справжнім вченим, дослідником» [АК: 503].

Після закінчення колегії А. Кримський, як відомо, розпочав навчання в Інституті східних мов у Москві (1889 – 1892) і на філологічному факультеті Московського університету (1892 – 1896), здобувши ґрунтовну освіту орієнталіста і славіста. Про це він так писав у листі до І. Франка від 18 (13).ІІ.1894: «Я скінчив східний факультет, скінчив по першому розряду («кандидатом») та й пішов ще на один факультет – історично-філологічний» [АК, 1: 138]. Хоч його вчителями були відомі вчені – мовознавець і етнограф В. Міллер, фахівці з порівняльно-історичного мовознавства О. Веселовський і П. Фортунатов, історики П. Виноградов і В. Ключковський, арабіст І. Крачковський та ін., загалом навчання в інституті та університеті студент оцінював досить критично: «Не подобається мені університет! Я й інститутом був незадоволений, але тоді я себе втішав гадкою, що незабаром перейду до у[ніверсите]ту», де професори кращі. Перейшов і не бачу нічого кращого. Те, чого я шукаю в професорах, не є відомості: таку річ я й самотужки здобуду; я ж шукаю научності, не ерудиції. Нові товариші теж мене обурюють: це якісь хлоп'ята» (лист до Б. Грінченка від 18 (4).X.1892

із Москви) [АК, 1: 97]. Напевне, ці думки спричинені тим, що Кримський уже мав глибокі знання, набагато кращі, ніж в однокурсників, тому потребував наукового осмислення матеріалу. Крім того, як чутлива особистість, Агатангел відчував брак добрих стосунків, які склалися в нього, наприклад, із О. Веселовським («прекрасною людиною і прекрасним професором»), В. Міллером та його родиною (про це свідчать листи і фотографії з родинного альбому). Наприклад, у листі з Бейрута від 8.III.1898 він емоційно писав: «Многоуважаемый Всеволод Федорович! <...> Какое у Вас хорошее сердце! Я Вас всегда обожал как знаменитого ученого. А теперь, получая письма, в которых всегда заключается или ободрительное слово, или самое полное расположение, я испытываю... ах, я и сам не знаю, что я испытываю! <...> Хочется изо всей силы пожать Вашу руку, просто даже раздавить ее в своих пожатиях» [АК, 2: 309].

На східному факультеті Петербурзького університету молодий випускник отримав звання магістра арабської словесності, був запрошений викладати в Лазаревському інституті східних мов арабістику. Перелік показує, що він читав багато різних курсів: історію семітських мов, російсько-арабський переклад, перську мову і літературу, турецьку мову тощо. Дослідник перебував на стажуванні в Лівані та Сирії (1897 – 1901), де поглиблював знання східних мов, студіював стародавні арабські манускрипти. Він відчув помітну різницю між книжною арабською мовою IX – X ст., яку опанував в інституті, та сучасною розмовною, що стало проблемою на початках: «Я був вивчив стародавню арабську мову, якою, справді пишуть і тепер письменні люди, але звичайна публіка не розуміє. Щоб не загинути навіть просто з голоду, я мусив узяти собі вчителя і цілий день учитися нової мови. Аж допіру оце можу вже сказати, що навчився сучасної мови; тільки ж скільки часу і енергії коштувало мені те заняття!» (лист до П. Житецького з Бейрута від 29.I (10.II). 1897) [АК, 2: 270]. Після повернення до Москви в 1901 р. 30-річний А. Кримський очолив кафедру арабської лінгвістики, став професором арабської літератури та історії ісламу, написав і видав низку монографій-підручників з філології, історії та релігії Близького Сходу, підготував курси літератури арабів, персів і турків. Таким чином, у Москві та Бейруті активізувався сходознавчий вектор його мовної особистості, однак не згасали українознавчі інтереси.

У листі до І. Франка від 3(15).ІІІ.1891 молодий учений писав: «Ми, московські українці, все більше та більше прокидаємося і беремося до деякої праці. Рoste в нас і попит на часописі, так що вже одного примірника «Народу» та «Правди» – мало» [АК, 1: 22]. Він публікував статті та рецензії українською мовою в галицьких виданнях, підготував книгу «Украинская грамматика» у 2-х томах (1907–1908), видав «Повістки й ескізи з українського життя» (1895), поетичну збірку «Пальмове гілля» (в 2 частинах 1901, 1908), «Бейрутські оповідання» (1906), роман «Андрій Лаговський» (1905), зробив переклади поезії Гафіза, Омара Хайяма, Сааді, Фірдоусі, турецьких народних пісень та ін. У листі до П. Житецького від 22.IX.1896 здібний учень запевняв учителя: «Коли я люблю Схід, то чи ж я тому винен? А що східна спеціальність не спинить у мені роботу українську, дак цьому вірте» [АК, 1: 253]. Наприклад, виявивши, що в дружини російського віцеконсула Лівану є листи Т. Шевченка до Я. Лазаревського і малюнки, він турбувався про їх придбання українською громадою: «Справа з цими листами дуже цікавить мене через те, що ані кн. Гагарін, ані його жінка не мають виразної ідеї про значення Шевченкове, так що листи ції не загарантовані од загибуну. Була в них іще пачка листів Шевченкових до Жемчужникова, – вони її спалили...» (лист до О. Кониського від 18.XI.1898) [АК, 2: 260]. Відомо, що А. Кримський перекладав твори Т. Шевченка турецькою мовою, опублікував кілька статей про специфіку такого перекладу.

Найповніше українська мовна особистість Агатангела Юхимовича була зреалізована в Києві, до якого восени 1918 р. на запрошення уряду гетьмана П. Скоропадського він переїхав і став одним із організаторів Академії наук в Україні, зокрема директором Інституту української наукової мови (1921 р.; тепер – Інститут української мови НАН України). Вивчення аспектів діяльності багатомірної особистості вченого цього періоду потребує окремої розвідки.

Отже, аналіз комунікативно-географічного та епістолярно-дискурсивного простору А. Кримського засвідчує, що формування його мовної особистості відбулося в дитячі та юнацькі роки. Її риси визначили походження (генетичні корені, вчительська сім'я, унікальні здібності), багатомовні й багатокультурні місця проживання і навчання (Володимир-Волинський, Звенигородка, Острог, Київ, Москва, Бейрут), гідні

наслідування Вчителі (насамперед П. Житецький та В. Міллер), спілкування з видатними людьми (І. Франком, Б. Грінченком, О. Огоновським, М. Павликом, Лесею Українкою та ін.).

Зауважимо, що ми зробили лише крок в осмисленні джерел становлення лінгвоперсони – Агатангела Кримського. Потребують докладних студій тенденції осмислення ним значення мови для самоідентифікації окремої особистості, української інтелігенції, становлення української нації загалом.

Близняк М. Місто Острог наприкінці XVIII – на початку XIX ст. *Студії і матеріали з історії Волині 2009* / ред. випуску В. Собчук. Кременець, 2009. С. 226–232.

Богдан С. Автопортрет Агатангела Кримського крізь призму епістолярії: самохарактеристики і самономінації. *Агатангел Кримський – учений, письменник, українець* : зб. наук. пр. / упоряд. Н. Данилюк. Луцьк : Волинська книга, 2007. С. 72–88.

Богдан С.К. Епістолярні діалоги Лесі Українки як джерело реконструкції стереотипів міжособистісної комунікації та образів комунікантів: Агатангел Кримський. *Леся Українка і сучасність* : зб. наук. пр. Луцьк : РВВ «Вежа», 2008. Т. 4, кн. 2. С. 315–337.

Данилюк Н. Мовна картина світу в поезії Агатангела Кримського. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : Філологічні науки. Мовознавство.* 2015. № 6 (307). С. 30–36.

Журавльова Н. Засоби ввічливості у листах Агатангела Кримського. *Агатангел Кримський – учений, письменник, українець* : зб. наук. пр. / упоряд. Н. Данилюк. Луцьк : Волинська книга, 2007. С. 89–95.

Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь, 2001.

Загнітко А. Теорія лінгвоперсонології : монографія. Вінниця : Нілан-Лтд, 2017.

Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Москва : Изд-во ЛКИ, 2010.

Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей : словник-довідник. Київ : Наукова думка, 1986.

Цинкаловський О. Княжий город Володимир. Львів : Накладом фонду «Учітеся, брати мої». Ч. 18 (2), 1935. Перевид.: Володимир-Волинський, 2017.

Энциклопедический словарь : в 82 т. / изд. Ф.А. Брокгауз, И.А. Ефрон. Санкт-Петербург, 1894. Т. XII.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

АК – *Кримський А.* Вибрані твори. Київ : Дніпро, 1965.

АК 1, 2 – *Кримський А.* Твори в п'яти томах. Київ : Наукова думка, 1973. Т. 5. Кн.1, Кн. 2.

REFERENCES

Blyzniak, M. (2009). The town of Ostroh at the end of the 18th – beginning of the 19th century. *Studies and Materials of the History of Volyn*. Kremenets, 226–232 (in Ukr.).

Bohdan, S. (2007). Autoportrait of Ahatanhel Krymskyi through the prism of an epistolary: self-descriptions and self-nominations. *Ahatanhel Krymskyi – a scholar, writer, and a Ukrainian*. Lutsk : Volynska knyha, 72–88 (in Ukr.).

Bohdan, S.K. (2008). Epistolary dialogues of Lesia Ukrainka as a source of the reconstruction of the stereotypes of interpersonal communication and images of communicators. *Lesia Ukrainka and modernity*, 4 (2), 315–337 (in Ukr.).

Danylyuk, N. (2015). A linguistic map of the world in the poetry by Ahatanhel Krymskyi. *A scientific journal of the Lesia Ukrainka Eastern European National University. Philological sciences. Linguistics*, 6 (307), 30–36 (in Ukr.).

Brokhauz, F.A., Yefron, I.A. (1894) (ed.). An encyclopedic dictionary : in 82 vol., 12 (in Rus.).

Karaulov, Yu.N. (2010). The Russian language and a linguistic persona. Moskva : Yzd-vo LKY (in Rus.).

Skrypnyk, L.H., Dziatkivska, N.P (1986). Proper names of people : a reference dictionary. Kyiv : Naukova Dumka (in Ukr.).

Tsynkalovskiy, O. (2017). Volodymyr – a Prince's city. Lviv: Nakladom fondu «Uchitesia, braty moi», 18 (2), 1935. Reprint : Volodymyr-Volynskiy (in Ukr.).

Yermolenko, S.Ya., & Bybyk, S.P., Todor, O.H. (2001). The Ukrainian language – a short explanatory dictionary of linguistic terms. Kyiv : Lybid (in Ukr.).

Zahnitko, A. (2017). The theory of linguopersonology. Vinnytsia : Nilan-Ltd (in Ukr.).

Zhuravlova, N. (2007). Means of expressing politeness in Ahatanhel Krymskyi's letters. *Ahatanhel Krymskyi – a scholar, writer, and a Ukrainian*. Lutsk : Volynska knyha, 89–95 (in Ukr.).

LEGEND

AK – Krymskyi, A. (1965). Selected works. Kyiv : Dnipro (in Ukr.).

AK 1, 2 – Krymskyi, A. (1973). Works in 5 volumes. Kyiv : Naukova Dumka, Vol. 5, P.1 – 2 (in Ukr.).

Статтю отримано 18.09.2021

Nina Danylyuk, Oksana Rohach

SOURCES OF THE FORMATION OF AHATANHEL KRYMSKYI'S LINGUISTIC PERSONA

The article is devoted to the sources of the formation of a linguistic persona of the future famous scholar, writer, translator, and polyglot – Ahatanhel Krymskyi. In the article there has been conducted an analysis of the communicative geographical and epistolary discursive area of A. Krymskyi at the times of his childhood and adolescence. These periods of his life we consider the decisive ones for his linguistic individualization and the definition of the parameters of a linguistic persona. The linguistic persona's features were caused by the origin of A. Krymskyi (the Crimean Tartar roots, an intelligent family of a teacher of history and geography and a Polish Lithuanian noble woman), and his unique abilities (the boy learned to read at the age of 3 and a half, had a phenomenal memory, and an analytical brain). A great role was played by the multilingual and multicultural places of dwelling and studying, namely the following towns and cities: Volodymyr Volynskyy, Zvenyhorodka, Ostroh, Kyiv (such languages as Ukrainian, Russian, Polish, and Yiddish were spoken there and different ethnic cultures cooperated), Moscow (A. Krymskyi was surrounded by the Russian, Ukrainian, and other languages; a Ukrainian community was actively working), Beirut (in the city, the Arabic, French, Russian, and other languages were spoken; there was a unique environment of Eastern/Oriental cultures). The formation of a polyglot was favoured by the study of classical languages, Western European, Slavonic and Eastern / Oriental languages at the secondary and higher educational institutions. The evolution of scientific abilities of the specialist in the Ukrainian, Slavonic and Oriental studies was supported by the highly professional teachers (first of all Pavlo Zhytetskyi in Kyiv and Vsevolod Miller, Oleksii Veselovskyi, Ihnatii Krachkovskyyi in Moscow). The communication with famous people (Ivan Franko, Borys Hrinchenko, Omelian Ohonovskyi, Mykhailo Pavlyk,

Lesia Ukrainka and others) intensified the Ukrainian vector of the linguistic persona of A. Krymskyi. Creative possibilities of the linguopersona-writer and translator are reflected in his literary and translation heritage (the collection of poems “Palm branches” (1901, 1908), “The Stories of Beirut” (1906), the novel “Andrii Lahovskyi” (1905, a full version was published in 1972), translations of the poetry by Hafez, Omar Khayyam, Saadi, Ferdowsi, Turkish folk songs and others into Ukrainian and Russian.

Key words: Ahatanhel Krymskyi, a linguistic persona, linguopersona, a communicative-geographical area, epistolary discursive area, linguopersonology.